

Mr Ivan Joksić
ATP "Morava"
Vrnjačka Banja

UDK:343.1:343.915(73)

Pregledni naučni rad

SPECIFIČNOSTI DIVERZIONIH PROGRAMA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA

Sjedinjene Američke Države pripadaju grupi država anglosaksonskog pravnog područja. Obzirom da u sastavu SAD postoji veliki broj država članica, svaka sa svojim zakonodavstvom, razumljivo je da se ovako izražen pravni partikularizam odrazio na regulisanje diverzionih mera prema maloletnicima. Nadalje, nejednako zakonsko regulisanje je došlo do izražaja na praktičnom polju. Diverzione mere, ili programi, iako "spolja" slični poseduju brojne razlike, zavisno od države u kojoj se primenjuju.

Međutim, pored izraženih nejednakosti u praksi, diverzione mere su u osnovi rezultat prodora restorativne pravde i ideja na kojima ona počiva. U tom smislu, ove mere izražavaju osnovne principe na kojima počiva restorativna pravda. Sa druge strane, stavljanje interesa maloletnog učinioca u prvi plan, našlo je svoje "utočište" u primeni diverzionih programa kojima se skreće krivični postupak, i istovremeno sprečava stigmatizacija maloletnog učinioca, koju sa sobom nosi vođenje krivičnog postupka i izricanje sankcije.

Obzirom da je primena diverzionih programa u SAD nepoznanica za dobar deo naše javnosti, autor je ovim radom želeo da skrene pažnju na modalitete ovih programa, način njihove primene i kriterijume kojima se rukovode organi nadležni za izricanje i primenu diverzionih programa. Ovom prilikom su odabrani karakteristični primeri diverzionih programa, na području pojedinih država članica SAD, koje prati navođenje relevantnih zakona i drugih propisa.

Ključne reči: *diverzioni programi, maloletni učinioci, krivično delo, roditelji, staratelji, sud.*

Uvodna razmatranja

Anglosaksonski pravni sistem karakteriše velika neujednačenost, kako na normativnom planu tako i na polju praktične primene, diverzionih programa prema maloletnicima. Iako, u načelu, u gotovo svim državama anglosaksonskog pravnog područja postoji zakonski propisana mogućnost za primenu diverzionih programa prema maloletnicima, prisutno je veliko šarenilo među državama kod određivanja vrste, načina izvršenja ovih mera, kao i organa nadležnih za njihovo sprovođenje.

Tako, sadržaj i vrste obaveza koje se određuju u okviru diverzionih mera zavise od pravnog područja, odnosno države ili kantona u kojima se one primenjuju, socijalnog i imovnog stanja maloletnih učinilaca i njihovih porodica, broja volontera i organizacija koje su spremne da bez naknade sprovede diverzione programe, finansijskog (budžetskog) stanja u kojima se nalazi država, odnosno lokalna zajednica u kojoj se sprovede ove mere, spremnosti zajednice da pomogne u sprovođenju mera, broja maloletnika prema kojima treba sprovoditi ove mere itd. Iz navedenih razloga, u praksi se dešava da iste mere nalaze mnogo "plodnije tlo" za uspešniju primenu u jednom lokalitetu, u odnosu na neki drugi u okviru iste države.

Međutim, nesporno je da je prodor ideje o restorativnoj pravdi i na njoj zasnovanog maloletničkog pravosuđa, dovelo do uvođenja diverzionih programa prema maloletnicima. Pod uticajem restorativne ideje prvo su države predstavnice anglosaksonskog pravnog sistema uvele u svoja zakonodavstva ove programe, da bi se oni kasnije "proširili" na ostale države, kao i na nekadašnje kolonijalne države u Aziji i Africi.

Ono po čemu se zakonsko regulisanje diverzionih programa u državama anglosaksonskog pravnog sistema razlikuje od država evropsko - kontinentalnog pravnog sistema odnosi se na postojanje širih okvira u kojima se nadležnim organima omogućava primena obaveza prema maloletnim delinkventima. Isto tako, nejednako je određeno ko je sve nadležan za primenu diverzionih programa. U tom smislu postoji mogućnost da se pojedine obaveze izrečene maloletnim delinkventima izvršavaju u okviru porodica koje se prijavljuju za sprovođenje takve vrste programa. Nadalje, ove mere primenjuju, okružni ili kantonalni sudovi, policija, nevladine organizacije, hraniteljske porodice, organi lokalne samouprave itd¹.

1 Ovo je naročito slučaj u SAD i Australiji gde je bukvalno celo društvo uključeno u

U državama anglosaksonskog pravnog područja koristi se termin “diverzioni programi” za postupanje sa maloletnicima prema kojima je izrečena neka od alternativnih mera. Ovaj naziv je naročito prisutan u SAD i Australiji jer se u njima mere za postupanje sa maloletnim učiniocima sprovode u vidu programa, čije trajanje i sadržaj određuje organ koji izriče ove mere, uz određene modifikacije koje se prepuštaju onima koji sprovode ove programe.

Sprovođenju diverzionih programa prethodi zaključenje ugovora između organizacije ili državnog, odnosno lokalnog organa nadležnog za sprovođenje programa i roditelja ili staratelja maloletnika. Neretko u sprovođenju programa učestvuju lica koja su sama prošla kroz takav ili sličan program, ili pak volonteri (studenti) koji bez naknade žele da pomognu u sprovođenju ovakve vrste programa.

Nadalje, u svim zakonodavstvima se posebno naglašava da se program može primeniti samo prema onim maloletnicima koji su po prvi put izvršili krivično delo². U pojedinim državama, maloletnik dobija ocene od strane lica koja sprovode diverzioni program, od čega zavisi da li će se prema njemu voditi krivični postupak ili će sa završetkom programa maloletnik biti konačno “slobodan”.

Kada govorimo o vrstama programa moramo istaći da oni zavise od vrste i težine krivičnog dela, ali prvenstveno od psihofizičkog stanja u kome se nalazi maloletnik. Postoje primeri ovih programa u praksi SAD, Kanade, Australije, da maloletnik može biti samo pod dnevnim nadzorom ili pak pod “celokupnim tretmanom” koji podrazumeva njegov boravak u ustanovi u kojoj se program sprovodi. Neretko su maloletni učinioci obavezni da prisustvuju posebno organizovanim radionicama u kojima slušaju predavanja o društvenoj štetnosti kriminalnog ponašanja i upotrebi narkotika, alkohola i sl. Ove radionice uključuju i praktičan rad sa maloletnim delinkventima koji organizuju volonteri različitih obrazovnih profila i usmerenja.

primenu ovih mera prema maloletnicima. Više o tome: www.ojdp.ncjrs.org, www.aic.gov.au.

² U državama koje pripadaju anglosaksonskom pravnom sistemu koristi se termin «prekršaj» za lakša krivična dela za koja se izriču diverzione mere u formi programa prema maloletnicima.

Sjedinjene Američke Države

Američko društvo karakteriše nejednakost i različitost u svim njegovim segmentima. Ova nejednakost rezultat je kompleksnosti, višeslojnosti, dubokih socijalnih razlika, raznovrsnosti i pravnog partikularizma. "Ono što važi u jednoj sredini, može biti sasvim drugačije u drugoj, ono što važi za megalopolise drugačije je u ruralnim djelovima zemlje, ono što je karakteristično za više slojeve društva, nije karakteristično za siromašne, ilegalne imigrantske porodice ili pripadnike marginalnih grupa. Ipak, generalno uzevši, izgleda da je maloljetnička delinkvencija u Americi pod kontrolom, makar u tom smislu što se ne bilježe značajno odstupanje u pogledu obima maloljetničke delinkvencije. Istina je da zabrinjava obim nasilja, kombinacija zloupotrebe supstanci i prestupništva, naročito među siromašnim slojevima stanovništva i dijelovima velikih gradova gdje je opšti kriminal, naročito nasilni, takođe veoma izražen. Američko društvo, međutim, razvija izuzetno prefinjenu mrežu preventivnih programa, kao i programa maloljetničke delinkvencije. Moj je utisak, međutim, da su i ti programi neravnopravno raspoređeni tako da često ne dopiru do onih kojima su najpotrebniji"³.

Bez obzira na verbalna zalaganja za humanizacijom u vođenju krivičnog postupka prema maloletnicima, američko krivično pravo i dalje karakteriše povećana represija. Ovo najbolje potvrđuje činjenica da je Vrhovni sud SAD ukinuo smrtnu kaznu za maloletnike 2005. godine, ali još uvek 19 država u sastavu SAD primenjuje kaznu doživotne robije za maloletnike⁴.

3 Više o tome: Dr Đurađ Stakić, Potrebni novi odgovori na stara pitanja, veb. sajt: [www.prosvjetnirad.cg.yu/broj 11-12 07/04.htm](http://www.prosvjetnirad.cg.yu/broj%2011-12%2007/04.htm), autor pristupio 02.03.2009. godine.

4 Zabrinjavajući je podatak da je 2.225 ljudi osuđeno na doživotni zatvor bez mogućnosti pomilovanja za zločine koje su počinili kao maloletnici, a 73 je zločine počinilo kada su bili starosti između 13 i 14 godina. U svetu je kazna doživotnog zatvora bez prava na pomilovanje retka za maloletne učinioce. Nevladina organizacija «Human Rights Watch» ističe da ukupno 12 maloletnika van SAD izdržava kaznu doživotne robije. Ovakvo stanje je poslužilo zagovornicima zakonodavnih reformi da je izricanje ovako strogih sankcija prema maloletnicima uticalo na porast broja učinjenih krivičnih dela u tom vremenskom periodu. Tako su predstavnici nevladine organizacije u SAD «Inicijativa Jednakih Prava» pokrenuli sporove u šest država protiv «doživotne robije bez mogućnosti pomilovanja» i neke slučajeve doveli do Vrhovnog suda SAD, smatrajući da su izrečene kazne bile «neobičajene i sive». Ova organizacija je ukazala na činjenicu da najveći broj maloletnika koji su osuđeni na doživotni zatvor čine crnci ili latinoamerikanci, Izvor: Agencija Beta, 24.03.2008. godine.

Na Univerzitetu u Minesoti razmatrana je mogućnost primene diverzionih programa prema maloletnicima, polazeći od ideja i principa na kojima počiva restorativna pravda. Tako se u okviru pomenutog Univerziteta razvio projekat⁵ u okviru koga su razmatrani dalji okviri za razvoj maloletničkog pravosuđa u 21. veku. Nakon sprovedenog projekta zaključuje se da balansirani restorativni model “u ovom trenutku“ nije dovoljno pouzdan “recept” za buduće planiranje i izmene u sistemu vrednosti dosadašnjeg krivičnog prava u SAD. Ipak, restorativni model pravde može dati odgovore na čitav kompleks pitanja vezanih za konkretno učinjeno krivično delo određenog prestupnika prema određenoj žrtvi ili zajednici. U tom smislu se preporučuje razvijanje specifičnih rešenja koja bi trebalo da se drže osnovnih principa i okvira restorativne pravde koji insistiraju da zajednice, žrtve i prestupnici moraju da se aktivno uključe na izgradnji “maloletničkog pravnog sistema” da bi se razvila nova pravila i da bi se dalje razvijala njihova primena.

Obzirom na ovako decentralizovano maloletničko zakonodavstvo, u daljem izlaganju ćemo obraditi posebne krivične zakone za maloletnike u pojedinim državama u SAD.

U državi Kolorado je na snazi “Colorado Children’s Code” u kome je regulisan način primene diverzionih programa prema maloletnicima. Tako je u poglavlju 19-1-103(44) “Colorado Revised Statutes“ predviđeno da ovlašćeno lice može doneti odluku da ne preduzima dalje službene radnje prema maloletnom učiniocu u zamenu za učešće u individualiziranom programu. Cilj ovakvog postupanja službenih lica je skretanje krivičnog postupka odnosno “sprečavanje učešća mladih u formalnom krivičnom postupku“. Nadalje, Generalna skupština države Kolorado (poglavljje 19-2-303 Colorado Revised Statutes) je na nivou zajednice donela program alternativnog postupanja prema maloletnicima u cilju:

- smanjenja maloletničke delinkvencije i recidivizma kod maloletnika;
- promene ponašanja i stavova maloletnih delinkvenata;
- smanjenja troškova vođenja formalnog krivičnog postupka prema maloletnicima;
- sprečavanja da maloletnici budu evidentirani u kaznenoj evidenciji;

5 Projekat je sproveden na Univerzitetu u Minesoti pod nazivom «Balanced and Restorative Justice for Juveniles» avgusta 1997. godine.

Diverzioni programi u državi Kolorado mogu se primeniti pre bilo kakvog vođenja postupka prema maloletniku (poglavljje 19-2-512 Colorado Revised Statutes), nakon vođenja formalne rasprave kao dopuna za uslovne obaveze (neformalno prilagođavanje, poglavljje 19-3-505 Colorado Revised Statutes) ili kao deo kazne izrečene od strane suda (odložena presuda, poglavljje 19-2-709 Colorado Revised Statutes)⁶. Dakle, u sva tri slučaja maloletnik se upućuje na ispunjavanje obaveza u okviru primene određenog programa. Razlika se odnosi na procesni momenat, odnosno fazu u kojoj se maloletni učinio upućuje na navedene programe. Različite procesne faze u kojima se maloletnik upućuje na diverzione programe prate i različite odluke koje se u svakoj od faza mogu doneti.

Diverzioni programi mogu obuhvatiti bilo koju ili sve sadržane obaveze prema maloletniku: program u okviru javnih službi, pismeno izvinjenje žrtvi krivičnog dela, tretman odvikavanja od konzumiranja alkoholnih pića ili opojnih droga i praćenje njegovog sprovođenja, razvijanje raznih veština potrebnih za dalji život maloletnika, savetovanje, praćenje aktivnosti itd.

U državi Arizoni, u gradu Feniksu, 1994. godine razvijen je program pod nazivom "Projekat očistite" kao odgovor na povećano pisanje grafita na gradskim zidinama i javnim površinama. Tačnije, Kantonalni sud za maloletnike je u saradnji sa Službom za građane i parkom grada Feniksa razvio ovaj program za maloletnike u cilju izbegavanja vođenja krivičnog postupka prema maloletnicima. Primarni zadatak programa je da maloletnici određeni broj sati (od 8 do 200) tzv. radom u javnom interesu, čiste grad od grafita i ostalih natpisa na stambenim zgradama i javnim površinama. Maloletnici koji se upućuju u ovaj program, između ostalog, pružaju pomoć agencijama u okruženju, čiste i ulepšavaju auto-put, uklanjaju grafite, pomažu domu "St. Vincent de Paul" u hranjenju siromaha i održavanju prostorija u kojima borave⁷.

U Američkoj državi Ohajo, 1993. godine, formiraju se posebni programi u formi Kantonalnih "ad hoc" sudova za maloletnike koje čine sami maloletnici (tinejdžeri). Ovi "sudovi" maloletne učinioce upućuju na ispunjenje alternativnih mera, u okviru odgovarajućih programa. U početku je u ovim programima bilo angažovano jedno lice (sa punim radnim vremenom) a sada ih ima ukupno devet. Svrha ovih programa je

6 Videti veb. sajt: www.deltacounty.com.

7 Videti veb. sajt: www.ci.phoenix.az.us/PRL/arythjv.html.

izbegavanje vođenja formalnih sudskih postupaka. Osnovna ideja vodilja ovih sudova sastoji se u maksimi da nije u svim slučajevima potrebno maloletnog učinioca podvrgnuti formalnom sudskom postupku. Radi sprovođenja ovih programa potrebno je ispuniti sledeće uslove:

- 1 Maloletnik daje svoj pristanak na ovakve programe ili pak može izabrati da se prema njemu vodi formalni sudski postupak;
- 2 Maloletnik može priznati izvršenje krivičnog dela ili poricati. Ako maloletnik prizna izvršenje krivičnog dela onda se izriče neki od diverzionih programa. Ukoliko maloletnik poriče izvršenje krivičnog dela slučaj će biti prenet na teren suda;
- 3 Službenik u svakom trenutku može preneti ceo slučaj na teren suda;
- 4 Maloletnik se može pre prihvatanja učestvovati u programu konsultovati sa svojim advokatom;
- 5 Bilo koja izjava koju maloletnik da pred službenikom u toku učešća u programu ne može se koristiti kao dokaz u naknadno vođenom postupku protiv njega. Međutim, izjave i/ili dokumenti tokom vođenja ovog programa mogu se koristiti protiv saučesnika u drugim sudskim postupcima;

Ukoliko maloletni učinioac ispuni sve obaveze iz navedenog programa postupak će se završiti i smatraće se da protiv njega postupak nikada nije vođen, tj. neće se uvoditi u kaznenu evidenciju. Međutim, ako maloletni učinioac ne ispunjava izrečene obaveze iz programa protiv njega će biti nastavljen formalni sudski postupak uz izricanje propisane zakonske sankcije⁸.

Program se sprovodi tako što "Kantonalni sud za maloletnike" poziva maloletnika i njegove roditelje ili staratelje na zakazanu raspravu. Zakazanog dana maloletnik i roditelj/staratelj dolaze na neformalnu raspravu kod savetnika za diverzione programe. Od maloletnika će biti zatraženo da se izjasni da li prihvata ili odbija da prihvati odgovornost za učinjeno krivično delo. Ukoliko prihvati odgovornost postupak se nastavlja zaključenjem ugovora između programskog službenika i njegovih roditelja/staratelja. Programski službenik će tokom trajanja

8 Videti veb. sajt: www.co.greene.oh.us/JUV/JUV_Diversion.htm.

programa pratiti ispunjenje obaveza (preko kuće, škole i dr.) i sastavljati odgovarajući izveštaj. U slučaju da maloletnik uspešno ispunjava sve nametnute obaveze postupak će se završiti nakon isteka programa. Međutim, ukoliko maloletnik odbije da dobrovoljno prihvati odgovornost za učinjeno delo odnosno ne ispunjava obaveze onda se postupak obustavlja i maloletnik se upućuje na formalni sudski postupak koji prati izricanje odgovarajuće sankcije⁹.

Kao primer uspešne primene diverzionih programa prema maloletnicima možemo navesti grad "Fairfield" u državi Kaliforniji. Ovi programi prema maloletnicima se sprovode od strane gradske policije i volontera, uglavnom porodica, koji se dobrovoljno prijavljuju da učestvuju u programu. Cilj osnivanja ovog programa bio je da se nenasilnim metodima i postupcima, tzv. "ranom intervencijom" utiče na maloletne učiniocce da prestanu sa svojim kriminalnim ponašanjem. Program predstavlja alternativu vođenju formalnog sudskog postupka prema maloletnicima.

Nadležna službena lica u policiji mogu odlučiti da primene diverzioni program prema maloletnom učiniocu, u slučaju da je izvršio:

- krivična dela u vezi sa upotrebom droge i alkohola, sa izuzetkom vožnje pod njihovim uticajem;

- krađe;

- vandalizam, uključujući nanošenje štete krivičnim delom;

- prekršaje;

- nejasno (asocijalno) ponašanje;

- kršenje zabrana;

- bežanje i izostanak sa nastave, itd.;

Maloletni učinioac prema kome se sprovodi ovaj program mora živeti u "Fairfield"-u, odnosno pohađati nastavu u javnoj ili privatnoj školi u gradu. Postupak počinje upućivanjem poziva maloletnom učiniocu i njegovim roditeljima da se sastanu sa savetnikom programa. Učešće u programu je dobrovoljno i podrazumeva ispunjavanje naloga i obaveza koje maloletnom učiniocu i njegovim roditeljima odredi savetnik programa. Ako se maloletni učinioac i njegovi roditelji/staratelji slažu sa programom, obavezno zaključuju ugovor sa unapred ugovorenim uslovima. Maloletnom učiniocu se u okviru programa može nametnuti ispunjenje sledećih naloga:

⁹ Ibidem.

- pismeno izvinjenje žrtvi krivičnog dela;
- kućni pritvor;
- određena ograničenja koja se konkretno određuju;
- upućivanje na savetovanje/tretman;
- upućivanje na posebne korektivne programe;
- upućivanje na Kantonalni sud za maloletnike, itd.;

Ako program bude uspešno sproveden savetnik u programu sačinjava pozitivan izveštaj koji se uništava kada maloletni učinio napuni 18 godina. Međutim, ukoliko maloletni učinio i roditelji/staratelji ne ispune sve naloge iz programa i ne postignu zadovoljavajuće rezultate, savetnik ceo slučaj upućuje nadležnom sudu radi vođenja formalnog sudskog postupka prema maloletniku.

Kao primer uspešnosti ovog programa možemo navesti podatke da je u vremenskom periodu od sredine 1999. godine pa sve do 30. juna 2006. godine, ukupno 492 maloletna lica učestvovalo u ovom programu. Od toga njih 91% posle završetka programa nije bilo predmet vođenja novog krivičnog postupka u "Fairfield"-u¹⁰.

Pored navedenih diverzionih programa prema maloletnim učinioćima interesantno je navesti još jedan, pod nazivom "Northern Star Juvenile Diversion" program. Ovaj program se primenjuje u državi Minesoti, u gradu Mineapolisu. Program se u načelu ne razlikuje u odnosu na slične programe u drugim državama SAD. Međutim, njega kao i ostale diverzione programe, karakterišu određene specifičnosti koje se tiču vrsta obaveza koje se mogu izreći maloletniku, organa nadležnih za njihovo sprovođenje kao i vremenskog raspona u kome se program primenjuje.

Ovaj program je osnovan 1996. godine, sa ciljem da pruži maloletnim učinioćima priliku da postanu svesni situacije u koju su dospeli

¹⁰ Glavni savetnik i rukovodilac ovog programa je Jean Wessler koja se potpuno posvetila uspešnoj primeni programa. Ona je za uspešno sprovođenje programa januara 2000. godine, dobila prestižnu prvu nagradu «Zvezda». Najbolji primer za uspeh u primeni ovog programa pokazuju u svojim izjavama, oni koji su prošli kroz njega – maloletni učinioći i njihovi roditelji. Oni u znak zahvalnosti izjavljuju: Ovaj program mi je pomogao da pronađem način da kontrolišem svoje postupke... Bili smo deo programa i nismo na početku znali šta nas očekuje... Ovaj program mi je omogućio da savladam gnev kojem sam ranije bio sklon... Ove izjave je porodica Hensley uputila rukovodiocu programa Jean Wessler, Više o tome: veb. sajt www.fairfield-city.org/police/juvenile.

izvršenjem krivičnog dela, kao i da razvijaju navike i veštine neophodne za njihov dalji razvoj.

Glavni cilj ovog programa je suočenje maloletnog učinioca sa krivicom za učinjeno krivično delo i vršenje uticaja na izgradnju pozitivnih stavova prema društvu. Ovim programom dolazi do skretanja krivičnog postupka uz istovremeno utvrđivanje odgovornosti maloletnika. Skretanje krivičnog postupka prema maloletnom učiniocu vrši se od strane lokalnih policijskih stanica. Jednom rečju, maloletni učinioac nema dodira sa sudom i tužilaštvom jer ga policija direktno upućuje na učešće u programu.

Program se primenjuje prema maloletnicima starosne dobi od 13 do 18 godina koji ranije nisu bili osuđivani. U primeni programa učestvuju volonteri koji rade sa grupama maloletnika, organizuju sastanke, izlete, predavanja na kojima se ukazuje na svu štetnost vršenja krivičnih dela itd. Volonteri imaju obavezu da narednih 10 nedelja od početka programa najmanje jedan sat u toku vikenda provedu u grupi sa maloletnim učiniocima. Volonteri moraju biti stariji od 21 godine i moraju posedovati predznanje iz oblasti maloletničke delinkvencije i funkcionisanja pravosudnog sistema. Ova znanja volonteri stiču kroz prethodnu obuku od strane rukovodioca programa i drugih stručnih lica. Novopridošli volonteri se upućuju na rad sa već iskusnim volonterima koji su već ranije učestvovali u ovom ili sličnim programima.

Na osnovu analize dosadašnjih rezultata može se sa sigurnošću konstatovati da je ovaj program u preko 80% slučajeva uspešan. Ovaj podatak najbolje potvrđuje činjenica da je zanemarljiv broj recidiva među maloletnim učiniocima koji su prošli kroz ovaj, ili slične programe.

Zaključak

Kao što je konstatovano, u samom radu, diverzionim programima u SAD obuhvataju široku lepezu mera i naloga prema maloletniku. Ovako širok spektar naloga i obaveza zahteva posebno edukovano osoblje unutar lokalnih institucija i nevladinog sektora. Neretko se u primenu ovih programa uključuju mladi volonteri i maloletnici prema kojima su ovi programi ranije primenjivani. Nadalje, sadržaj diverzionih programa određuje vrsta i težina učinjenog krivičnog dela. Istovremeno, veliki

uticaj na izbor programa ima žrtva krivičnog dela. Njena spremnost da učestvuje u restorativnom (medijatornom) postupku, počev od prvog kontakta sa maloletnim učiniocem pa sve do sprovođenja naloga iz programa, od velikog je uticaja na uspeh celog programa. Jednom rečju, diverzioni program obuhvata složen mehanizam radnji svih učesnika.

Primena diverzionih programa u SAD je doživela kritike od strane pravosudnih organa. Najozbiljnija kritika se odnosi na često posezanje za ovakvim programima. Ovo je naročito slučaj kod imovinskih krivičnih dela, gde se u 90% slučajeva maloletni učinio upućuje na ove programe. Istovremeno, presudnu ulogu kod određivanja da li treba ili ne primeniti diverzioni program ima policija i tela unutar organa lokalne samouprave. Nije zanemarljiv ni uticaj žrtve i volontera iz nevladinog sektora. Zato se mogu postaviti sasvim logična pitanja: Koliko su organi, tela, organizacije, pojedinci, sposobni i stručni da procenjuju opravdanost skretanja krivičnog postupka i primenu diverzionih programa? Koliko je američko društvo spremno da obezbedi pravilnu primenu širokog spektra programa u pojedinim državama članicama?

Odgovori na ova pitanja nisu nimalo jednostavni. Međutim, po mišljenju autora, mora se uvesti kontrola u primeni ovih programa, jer u praksi gotovo da nema dva slučaja u kojima je na isti ili sličan način, primenjen neki od ovih programa. Interesantno je da u SAD iste obaveze, poput naknade štete i izmirenja sa žrtvom, različito izgledaju u jednoj državi u odnosu na drugu. Zato je potrebno angažovanje celog društva kako bi diverzioni programi u potpunosti opravdali svoju svrhu, skretanje krivičnog postupka, odsustvo stigmatizacije i sprečavanje recidiva kod primarnih maloletnih učinilaca.

Literatura

1. Dr Dragan Jovašević, Maloletničko krivično pravo sa posebnim osvrtom na sistem vaspitnih naloga, Izbor sudske prakse br. 4, Glosarijum, Beograd, 2009. godine.
2. Mr Ivan Joksić, Alternativne mere (vaspitni nalozi) u krivičnom zakonodavstvu Srbije, Nauka Bezbednost Policija br. 3, Beograd, 2007. godine.
3. Dr Nataša Mrvić Petrović i Mr Đorđe Đorđević, Moć i nemoć kazne, Vojnoizdavački zavod i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1998. godine.
4. Nataša Mrvić Petrović, Diverzioni koncept krivičnog sistema - realnost ili utopija, Sociološki pregled br. 1, Beograd, 1994. godine.
5. Dr Đurađ Stakić, Potrebni novi odgovori na stara pitanja, veb. sajt: www.prosvjetnirad.cg.yu/broj_11-12_07/04.htm.
6. Deca na doživotnoj robiji, izvorni članak, Beta, 24.03.2008. godine.
7. Barry Feld, Abolish The Juvenile Court: Youthfulness, Criminalresponsibility and Sentencing Policy, Journal of Criminal Law & Criminology.
8. Balaced and restorative justice for juveniles, A framework for juvenile justice in the 21st Century, University of Minnesota, august 1997. year.

Korišćeni veb. sajtovi

1. www.ojjdp.ncjrs.org
2. www.aic.gov.au.
3. www.prosvjetnirad.cg.yu/broj_11-12.
4. www.deltacounty.com.
5. www.ci.phoenix.az.us.
6. www.co.greene.oh.us.
7. www.fairfield-city.org/police/juvenile.

Ivan Joksić, MA,
Vrnjačka Banja

SPECIFICITY DIVERSITY PROGRAMS IN THE UNITED STATES OF AMERICA

The United States of America belongs to a group of states from anglo-saxon legal origin. Considering that in the USA constituency are huge number of states, every single one with it's own legal system, so this way of expresing a legal particularisam had an influence to regulations of diversity measures toward juveniles. However, unignal legal regulations are visible on practical felds. Diversity measures, or programs, even similar from "outside" are full of many differencies depends from a state they are used at.

However, even all that visible iregularities in practice, diversity measures are based on resultes of influences of restorative lows and ideas they are based on. In that sence these measures are showing basic principies for restorative low. On the other hand, puting interests of juvenile offender as a priority, that found it's place by using diversity programs used to diverse criminall procedure and at the some time preventing stigmatization of juvenile offender, which is holding whole process of criminall procedure and giving sanctions.

Considering that usage of diversity programs in USA is still unknown for most of our public, with this work author is drowing attention to modules of this program, way of they enforcments and criteria used to guide authorities in charge of pronnancing and euforcing of diversity programs. On this ocasion were chosen characteristic examples of diversity programs, on origin of single state USA members wich is followed by relevant lows and other regulatives.

Key words: diversity programs, juvenile offenders, criminal acts, parents, carers, court.